

Kaip istorikai ne(už)kirto kelio Gruodžio 17-osios perversmui

Apie Kęstučio Kilinsko disertaciją „Civilinės ir karinės valdžios sąveika Lietuvoje 1918–1940 m.“ ir jos gynimą

Gruodžio 17-oji – iškalbinga data Lietuvos istorijoje. Diena, kai grupė karininkų išvaikė išrinktus tautos atstovus ir užbaigė demokratinį Pirmosios Lietuvos Respublikos laikotarpį. Diena, kuri mūsų visuomenės istorinėje sąmonėje yra neginčijamai tapusi atminties vieta – ir, beje, labai nevienareikšme: Ukmergėje iki šiol esama bemaž kilometro ilgio Gruodžio 17-osios gatvė. Tiesa, nuo šiol gruodžio 17-ąją galima sieti ir su dar vienu įvykiu: 2018 m. pabaigoje, būtent šią dieną, Vilniaus universiteto Istorijos fakultete savo disertaciją „Civilinės ir karinės valdžios sąveika Lietuvoje 1918–1940 m.“ gynė Kęstutis Kilinskas.

Prieš pradėdamas kalbėti apie disertacijos gynimą, dera pranešti tai, ko garsiai nepasakė renginyje kalbėjusieji: suvokiant, jog ginamos disertacijos tema itin glaudžiai susijusi su 1926 m. gruodžio 17-osios įvykiais, atrodo, žengta simbolinio tobulumo kelis: vietoj tradicinio penktadienio disertacijos gynimo mūsų visų laukė neįprasta pirmadienio, gruodžio 17-osios, popietė. Toks (ne)atsitiktinumas šauktė šaukia mintis apie dar vieną gruodžio 17-osios perversmą – tokį, kuriam kelią galėjo užkirsti istorikai (laimei, jie to nepadarė).

Humanitarinių mokslų srities, istorijos mokslo krypties daktaro disertacijos gynimui pirmininkavo doc. dr. Saulius Kaubrys (Vilniaus universitetas). Būtent pirmininkui ir teko garbė pristatyti kitus gynybos tarybos narius: dr. Vytautą Jokubauską (Klaipėdos universitetas), dr. Česlovą Laurinavičių (Lietuvos istorijos institutas), prof. dr. Waldemarą Rezmerį (Mikalojaus Koperniko universitetas, Lenkija), doc. dr. Nerijų Šepetį (Vilniaus universitetas). Paskui pirmininkas trumpai apžvelgė gynimui pateiktos disertacijos struktūrą bei disertanto atitiktį kitiems reikalavimams ir galiausiai konstatavo, jog K. Kilinskas juos atitinka ir disertaciją ginti gali. Gynimą stebėjusiems jauniems doktorantams negalėjo išpūdzio nepadaryti S. Kaubrio paminėtas faktas, jog disertacijos rengimo metais K. Kilinskas sugebėjo savo atradimus publikuoti aštuoniuose moksliniuose straipsniuose ir paskelbti keturiuose konferencijose. Yra į ką lygiuotis.

Žodis buvo suteiktas disertantui. Aiškia ir konkrečia maniera (kokia kariškiui ir priklauso) Kęstutis Kilinskas pristatė savo kruopštaus mokslinio darbo objektą, tikslus, uždavinius bei pagrindines tezes. Disertacijoje buvo analizuojami svarbiausios civilinės ir karinės valdžios institu-

cijų santykiai – siekta parodyti karininkijos įtaką tarpukario Lietuvos politinės valdžios sprendimams. Išsamiai nagrinėtas teisinis kariuomenės pavaldumas civilinei valdžiai bei pačių aukštųjų karininkų nuostatos dėl Lietuvos vidaus ir užsienio politikos. Be to, disertacijos autorius užsiėmė ir tam tikru detektyviniu tyrimu: bandė identifikuoti karininkus, kurie buvo betarpiškai susiję su tam tikromis politinėmis partijomis. Autoriui baigiant pristatyti disertaciją, pasigirdo vieno komisijos narių, dr. Česlovo Laurinavičiaus, replika, jog disertantas, pristatydamas teorinius darbus, kuriais rėmėsi, maža dėmesio skyrė lietuvių politologų darbams. Ši replika sukėlė lengvą sumišimą susirinkusiųjų gretose: nejaugi šįkart gruodžio 17-osios perversmas sulauks aktyvaus pasipriešinimo?

Pirmasis į tribūną stojęs gynimo komisijos narys – dr. Vytautas Jokubauskas šias nuotaikas dar labiau sustiprino. Prieš kelerius metus išleistas fundamentalios studijos apie tarpukario Lietuvos kariuomenę autorius teigė, jog, nors disertantas ir surinko milžinišką kiekį faktografinės medžiagos (taip tapdamas vienu dažniausių Lietuvos centrinio valstybės archyvo lankytojų), ne iki galo aišku, ką jo disertacija atskleidžia naujo apie Lietuvos kariuomenę, ko dar nebuvo pasakęs 2003 m. Vytauto Didžiojo universitete disertaciją apgynęs kariuomenės istorikas Jonas Vaičėnonis. V. Jokubauskas pažymėjo ir tai, kad, skaitant ginamą disertaciją, kyla klausimas, kokiais kriterijais remiantis karininkai priskiriami karinės valdžios ar aukštesniųjų karininkų kohortai. Nepaisant visos šios kritikos, V. Jokubauskas savo pasisakymą baigė nuomone, jog disertantas visgi nusipelno tapti daktaru.

Į tribūną užkopusio dr. Česlovo Laurinavičiaus kalbos su dideliu susidomėjimu laukė visi susirinkusieji. Jei tarybos narys aštroką repliką metė dar disertantui pristatant savo tezes, tai gal jo pasisakymas iš tribūnos bus tarytum aršaus pilietinio pasipriešinimo naujajam gruodžio 17-osios perversmui pavyzdys? Taip nenutiko – savo kalboje Č. Laurinavičius paaiškino, kodėl jam kilo klausimas dėl lietuvių politologų eliminavimo iš ginamos disertacijos: anot patyrusio istoriko, disertanto pasirinkti Vakarų politologai (pavyzdžiui, S. Huntingtonas) ir jų teoriniai modeliai vargiai gali būti pritaikyti, kai kalbama apie ką tik susikūrusią naują valstybę, neturinčią ilgus dešimtmečius (ar net šimtmečius) kurtų politinio ir karinio gyvenimo tradicijų. Nepaisant to, Č. Laurinavičius įvertino disertanto sugebėjimus kurti sklandų istorinį pasakojimą ir į vieną harmoningą paveikslą sujungti įvairiausios kilmės istorinius šaltinius. Kai tarybos narys pasakė, jog Kilinskas nusipelno daktaro laipsnio, atmosfera auditorijoje pasidarė ramesnė – atrodo, perversmas įvyks.

Paskui į tribūną kopė svečias iš Lenkijos – prof. dr. W. Rezmeris. Jis paminėjo disertanto analizuotą, jam pačiam aktualų istorinį faktą – tarpukario Lietuvos ir Čekoslovakijos kariuomenių ryšį.

Savotišką artistinį performansą atliko doc. dr. N. Šepetyš. Jis susirinkusiesiems papasakojo chrestomatinį karinės ir civilinės valdžių susidūrimo tarpukario Lietuvoje atvejį – paradoksalų šmėkštelėjimą istorijos sutemose jauno lietuvio karininko, kuris Gruodžio perversmo naktį lako-niškai atsakė į seimūnų klausimą apie būsimąjį Lietuvos diktatorių: „Mums žinot.“ N. Šepetyš konstatavo, kad visgi tokio stiliaus bendravimas netapo civilinės ir karinės valdžių bendravimo modeliu.

Tarybos narių pasisakymus užbaigė pirmininkas doc. dr. S. Kaubrys, kuris, be kita ko, pažymėjo, jog Lietuvos istorijoje gruodžio vidurį galima sieti ne tik su perversmo metinėmis, bet ir su prieš devynias dešimtis metų Lietuvą apėmusiomis laukimo nuotaikomis – ar Vatikanas paskirs lietuvių kardinolą, ar ne. Visi tarybos nariai baigdami savo pasisakymus teigė sutinką, kad disertantas vertas daktaro laipsnio.

Atsakomajam žodžiui stojęs K. Kilinskas pirmiausia padėkojo recenzentams už pasakytas pastabas, kurios būsiančios neabejotinai vertingos taisant disertacijos tekstą ir rengiant monografiją. Su daugeliu pastabų disertantas sutiko beigi pateikė aštriausių disertacijos problemų, kurias pastebėjo tarybos nariai, paaiškinimus: patikslino, kokia logika remiantis buvo vykdoma aukštųjų karininkų atranka į tyrimo lauką, taip įrodydamas, jog tai buvo daroma ne selektyviai (V. Jokubausko pastaba). Be to, paaiškino, kodėl disertacijoje buvo pasirinkta naudoti Vakarų politologų sukurtus teorinius modelius, lietuvių politologus paliekant antrame plane (Č. Laurinavičiaus pastaba).

Disertacijos autoriui atsakius į recenzentų pastabas, pasisakė jo mokslinis vadovas – prof. dr. Zenonas Butkus, savo kalboje pagyręs disertantą kaip stiprų istoriką, vertą daktaro vardo. Paskui gynimo tarybos nariai išėjo į slaptą balsavimą. Šio teksto autoriui išpuolė atsitiktinumas sėdėti šalia disertanto artimųjų ir matyti nuoširdų jaudulį ir susirūpinimą – koks būsias verdiktas? Ar nuoseklus ilgametis Kęstučio Kilinsko darbas, plečiant mūsų visų suvokimo apie tarpukario Lietuvą ribas, bus vainikuotas daktaro diplomu? Ilgai šio atsakymo laukti nereikėjo – stiprias futbolo tradicijas turinčiame Istorijos fakultete gerai žinoma vienos rusų roko grupės daina apie skausmą Jamaikos rinktinei 5:0 pralaimėjus Argentinai – 2018 m. gruodžio 17-osios pavakarę pagarsintas disertacijos gynimo tarybos sprendimas su skausmu neturėjo nieko bendro: visi tarybos nariai (5:0) balsavo už tai, kad Kęstučiui Kilinskui būtų suteiktas humanitarinių mokslų srities, istorijos mokslo krypties daktaro laipsnis. Perversmas pavyko.

Darius Indrišionis